

Katarzyna Siewert-Kowalkowska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy/ Polska

Śmierć w przekładzie specjalistycznym – wybrane problemy terminologiczne w porównaniu polsko-niemieckim

---

ABSTRACT

Death in specialized translation –
selected terminological problems in Polish-German comparison

The purpose of this article is to present the usefulness of parallel and background texts in the work of a translator of specialist texts. In the theoretical part, the issue of the concept of death and its types will be discussed. A short review of the definitions and characteristics of the parallel and background texts will also be made. The second part is devoted to the use of this type of texts in determining German equivalents of Polish terms related to human death.

Keywords: specialized translation, background text, parallel text, terminology, death

---

W związku z intensyfikacją stosunków międzynarodowych i rozwoju gospodarczego oraz gwałtownym postępem technicznym i procesem jego globalizacji w drugiej połowie XX wieku znacząco wzrosło zapotrzebowanie na przekład tekstów specjalistycznych z różnych dziedzin wiedzy, a tym samym zapotrzebowanie na profesjonalnych tłumaczy zapewniających sprawną i skuteczną wymianę informacji fachowej. Teksty specjalistyczne to konkretne ciągi wyrażeniowe wytworzone przez konkretnych specjalistów na podstawie ich języków specjalistycznych dla wyrażenia określonej porcji ich specjalistycznej wiedzy, której elementarnymi wykładnikami są terminy (por. Grucza 2013a: 87; Grucza 2013b: 124). Terminy jako jednostki leksykalne wyrażające jednostki konceptualne (pojęcia) pełnią w tekstach specjalistycznych funkcję tekstotwórczą i są jednocześnie

głównym wskaźnikiem ich fachowości (por. Lukszyn/ Zmarzer 2006: 15, 47; Grucza 2013a: 89). Dlatego też profesjonalny tłumacz tekstów specjalistycznych musi znać ekwiwalentną terminologię w języku wyjściowym i docelowym, a także tworzyć wysokiej jakości teksty przekładu zgodne z konwencjami stylistycznymi charakterystycznymi dla danego gatunku tekstu w języku docelowym (por. Kielar 1991: 135; Kielar 2000: 245). W razie potrzeby musi też umieć korzystać z materiałów pomocniczych w językach roboczych, i to zarówno w wersji drukowanej, jak i elektronicznej (m.in. ze słowników jedno- i dwujęzycznych, słowników ortograficznych, podręczników, encyklopedii, tekstów paralelnych, tekstów bazowych¹, baz terminologicznych, wyszukiwarek internetowych, korpusów) (por. Kielar 1991: 135; Nord B. 2002: 7, 160).

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie użyteczności tekstów paralelnych i bazowych w pracy tłumacza tekstów specjalistycznych. Teksty paralelne wraz z tekstami bazowymi zalicza się do tzw. tekstów pomocniczych (niem. Hilfstexte) (por. Nord B. 2002: 161; Nord Ch. 2002: 70). Ze względu na aktualną wiedzę i terminologię, a także stałe połączenia wyrazowe i standardowe sformułowania narzędzia te, a zwłaszcza teksty paralelne, są w sporządzaniu tłumaczeń specjalistycznych niezwykle pomocne (por. też Kubacki 2013: 151). Niniejszy artykuł ogranicza się, z racji swojej objętości, jedynie do przydatności tego rodzaju tekstów z punktu widzenia przekładu terminologii występującej w tekstach prawnych, a konkretnie w polskich wyrokach wydanych w sprawach karnych. Z powodu specyfiki rozpatrywanych spraw wyroki te często zawierają nie tylko specjalistyczną terminologię prawną i prawniczą, lecz także terminologię medyczną, która ze względu na brak aktualnych i szczegółowo opracowanych dwujęzycznych słowników przekładowych dla języka polskiego i niemieckiego nastręcza tłumaczom dużych trudności. Za przykład posłuży tutaj terminologia medyczna związana ze śmiercią człowieka. Analizę terminologiczną oraz zilustrowanie możliwości wykorzystania tekstów paralelnych i bazowych w tłumaczeniu terminów z języka polskiego na język niemiecki poprzedzi krótkie omówienie pojęcia śmierci i jej rodzajów oraz zwięzłe teoretyczne wprowadzenie dotyczące tekstów paralelnych i bazowych jako tekstów pomocniczych.

Definicja śmierci i jej rodzaje

Śmierć podobnie jak życie należy do podstawowych zjawisk przyrody i jest wpisana w ludzką egzystencję. Refleksja nad fenomenem śmierci towarzyszy człowiekowi od najdawniejszych czasów. W języku do dziś zachowały się ślady przekonania, że śmierć jest naturalną konsekwencją życia, o czym świadczą następujące

1| Tłumaczenie terminu „Hintergrundtexte” zaproponowane przez Artura Kubackiego (2013: 148).

sentencje: „Nikt się śmierci nie uchroni”, „Każdy musi umrzeć”, „Na śmierć nie ma lekarstwa” czy „Memento mori”. Choć śmierć jest nieodłącznym elementem życia każdego człowieka, to pozostaje ona nadal zjawiskiem tajemniczym i niezrozumiałym (por. Kolbuszewski 1985: 8; Gałęska-Śliwka 2009: 28). Z tego też względu jest ona przedmiotem dociekań różnych dyscyplin naukowych, m.in. filozofii, teologii, psychologii i medycyny. Druga połowa XX w. przyniosła ożywione zainteresowanie problematyką śmierci i umierania, które zaowocowało olbrzymią liczbą prac naukowych (por. Rok 1995: 108; Adamkiewicz 2004: 27; Iwańczuk 2017: 97). Wydawałoby się więc, że badaczom udało się odkryć istotę śmierci i ją zdefiniować. Z lektury literatury przedmiotu wyłania się jednakże zgoła odmienny obraz. Pojęcie śmierci jest bowiem pojęciem złożonym i wielopłaszczyznowym, które do dziś budzi wiele kontrowersji (por. Gałęska-Śliwka 2009: 19; Chudzińska/Grzanka-Tykwińska 2017: 66, 74; Harat/Krystkiewicz 2017: 134; Iwańczuk 2017: 95; 101; Sinkiewicz 2017: 8, 12).

W potocznym rozumieniu pojęcie śmierci nie stwarza problemów. Rozumie się je jako pewny moment, w którym nieodwracalnie ustają wszystkie funkcje życiowe (por. Sinkiewicz 2017: 7). Obrazują to takie jednostki języka jak *wyzionąć ducha*, *wydać ostatnie tchnienie* czy *zamknąć oczy*.

Ujęcie śmierci jako momentu w czasie i dokładne jego ustalenie odgrywa ważną rolę w naukach prawnych. Z punktu widzenia prawa śmierć wywołuje bowiem istotne skutki. Na przykład określenie dokładnego momentu zgonu ma kluczowe znaczenie dla legalnego rozpoczęcia procedur transplantacyjnych oraz dla ewentualnego pociągnięcia lekarza do odpowiedzialności prawnej, ponieważ lekarz może zaprzestać czynności medycznych i dokonać eksplantacji tkanek dopiero po stwierdzeniu zgonu. W przeciwnym razie naraża się na zarzut spowodowania uszczerbku na zdrowiu lub nawet zarzut zabójstwa (por. Marcinkowski 1993: 116; Chudzińska/Grzanka-Tykwińska 2017: 71). Ponadto śmierć odgrywa ważną rolę w prawie cywilnym, gdyż z chwilą stwierdzenia zgonu człowiek traci zdolność prawną, co w języku prawnym przejawia się w zastępowaniu wyrażen *osoba fizyczna* i *ciało człowieka* określeniami *zmarły* i *zwłoki* (por. Chudzińska/Grzanka-Tykwińska 2017: 63). Także na gruncie prawa karnego ze śmiercią człowieka wiążą się poważne konsekwencje prawne, ponieważ za pozbawienie życia człowieka polski kodeks karny przewiduje surowe sankcje karne (por. Marcinkowski 1993: 111). Dlatego też z perspektywy prawa definicja śmierci jest tak ważna.

Problem definicji śmierci jest zagadnieniem, któremu naukowcy od lat poświęcają swoją uwagę. Trudności definicyjne związane są z tym, że śmierć jest zjawiskiem zróżnicowanym i heterogenicznym, oraz z tym, że sam proces umierania składa się z czterech zasadniczych etapów: agonii, śmierci klinicznej zwanej śmiercią pozorną, śmierci mózgowej i śmierci osobniczej (por. Gałęska-Śliwka 2009: 18).

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że definicja śmierci ewoluowała wraz z rozwojem medycyny i technologii i że dotychczas opracowano trzy definicje,

a mianowicie definicję klasyczną (śmierć następuje wraz z nieodwracalnym ustaniem czynności oddechowych i krążenia krwi), definicję tzw. nową (moment śmierci to nieodwracalne ustanie funkcji mózgu) i definicję tzw. nową zmodyfikowaną (moment śmierci to nieodwracalne ustanie funkcji pnia mózgu) (por. Sinkiewicz 2017: 11).

Pierwsza z definicji funkcjonowała do połowy XX w., przed erą intensywnej terapii i mechanicznej wentylacji. Impulsem do rozwoju tych dziedzin medycyny było polio. Chorzy na tę wirusową chorobę z powodu uszkodzenia mózgu nie podejmowali akcji oddechowej, ale mieli zachowaną akcję serca. Dzięki zastosowaniu respiratorów udało się uratować wielu pacjentów, których śmiertelność w tamtych czasach wynosiła prawie 80% (por. Harat/Krystkiewicz 2017: 122; Iwańczuk 2017: 97–98). Dziś dzięki zaawansowanym technologiom medycznym udaje się przed dłuższy czas podtrzymywać oddychanie i pracę serca, choć odłączenie od aparatury powoduje ustanie podstawowych czynności życiowych. W związku z tym, że dotychczasowe kryteria przyjęte do rozpoznania zgonu stały się niewystarczające, we współczesnej definicji śmierci pojawiło się pojęcie śmierci mózgu. Na przyjęcie takiej koncepcji śmierci wpływ miała możliwość mechanicznego zastąpienia czynności układu oddechowego za pomocą respiratora, a także powstanie transplantologii jako nowej dziedziny medycyny (por. DiMaio/DiMaio 2016: 2; Iwańczuk 2017: 98, 101).

Powyżej opisane procesy przyczyniły się również do tego, że w naukach medycznych i w bioetyce śmierć ujmuje się obecnie nie jako moment, lecz jako proces, jako tzw. zjawisko zdysocjowane, które oznacza, że „śmierć ogarnia tkanki i układy w różnym czasie, dezintegrując organizm ludzki jako całość funkcjonalną poprzez kolejne, trwałe wypadanie poszczególnych funkcji w różnej sekwencji czasowej” (Sinkiewicz 2017: 8).

Jak już wcześniej wspomniano, obowiązująca obecnie koncepcja śmierci wywołuje wiele kontrowersji zarówno wśród laików, jak i w samym środowisku medycznym. Krytycy podnoszą m.in., że jej biologiczne uzasadnienie podważa utrzymywanie się funkcji somatycznych organizmu przez dłuższy czas po stwierdzeniu śmierci mózgowej oraz to, że tak szeroka i niebezpieczna definicja, która pewne grupy ludzi wyklucza z grona żyjących, powstała ze względów utylitarnych na potrzeby niezmiernie szybko rozwijającej się transplantologii (por. Marcinkowski 1993: 112; Gałęska-Śliwka 2009: 21; Iwańczuk 2017: 101; Terlikowski 2017: 48).

Mimo istniejących sporów w medycynie sądowej wyróżnia się trzy rodzaje śmierci (por. Marek/Kłys 2001: 40): śmierć naturalną w następstwie wyczerpania sił organizmu człowieka, śmierć z przyczyn chorobowych oraz śmierć gwałtowną spowodowaną czynnikami zewnętrznymi. Uwaga organów wymiaru sprawiedliwości skupia się głównie na tej ostatniej, ponieważ wiąże się ona z popełnieniem przestępstwa. Przedmiotem ich zainteresowania są także przyczyny śmierci gwałtownej, czyli urazy (obrażenia), które doprowadzają do zmian patologicznych

organizmu powodujących zgon i które z prawnego punktu widzenia mają zasadnicze znaczenie dla ustalenia winy i odpowiedzialności sprawcy (por. Raszeja/Nasiłowski/Markiewicz 1990: 81; DiMaio/DiMaio 2016: 3). Do urazów powodujących uszkodzenia ciała, a w niektórych przypadkach śmierć, należą m.in. urazy mechaniczne (otarcia naskórka, zranienia, czyli np. rany kłute zadawane narzędziami ostrymi lub kończystymi, sińce, układu kostnego i narządów wewnętrznych), uduszenia gwałtowne (np. zagardlenie, utonięcie, śmierć w wodzie) czy urazy i zatrucia chemiczne (por. Raszeja/Nasiłowski/Markiewicz 1990: 81).

Teksty paralelne i bazowe jako narzędzie pomocnicze w przekładzie specjalistycznym

Początki badań nad wykorzystaniem tekstów paralelnych w przekładzie sięgają lat 50. XX w. (por. Nord B. 2002: 11). Dziś teksty paralelne stanowią użyteczne narzędzie wykorzystywane zarówno w praktyce, jak i w dydaktyce przekładu, a wielu badaczy podkreśla ich ważną rolę w tłumaczeniu tekstów specjalistycznych, w tym także prawnych i prawniczych (por. Kielar 1991: 137; Krzysztoforowska-Weisswasser 1995: 18; Kielar 2000: 243–244; Kautz 2002: 97; Matulewska 2010: 68; Weigt 2012: 139; Kubacki 2013: 155). Hohnhold stwierdza wprost:

Najbardziej naturalnym materiałem pomocniczym, z jakiego można skorzystać, jest oryginalny tekst specjalistyczny w języku, na który ma być wykonane tłumaczenie; tekst z tej samej dziedziny i w miarę możliwości należący do tej samej kategorii tekstów² (Hohnhold 1990: 24; tł. Kubacki 2013: 147).

W literaturze przedmiotu pojęcie *tekst paralelny* definiowane jest niejednolicie (por. Nord B. 2002: 11–17; Fabricius-Hansen 2007: 323; Matulewska 2010: 59; Kubacki 2013: 146–149), przy czym można wyróżnić ujęcie węższe i szersze. W węższym znaczeniu teksty paralelne to

(...) teksty oryginalne, sporządzone w różnych językach, jednak porównywalne pod względem funkcjonalnym i ewentualnie także tematycznym, tzn. teksty, które według istotnych czynników niezwiązanych z tekstem, takich jak funkcja komunikacyjna, okoliczności powstania, struktura retoryczna, medium, można przyporządkować do tego samego *genre* lub tego samego gatunku tekstu albo przynajmniej uznać za wykazujące istotne podobieństwa³ (Fabricius-Hansen 2007: 323; tł. Kubacki 2013: 147).

2| „Das natürlichste Hilfsmittel, das sich anbietet, ist der originale Fachtext in der Sprache, in die zu übersetzen ist: ein Text aus dem gleichen Fachgebiet und möglichst der gleichen Textkategorie” (Hohnhold 1990: 24).

3| „(...) Originaltexte, die in verschiedenen Sprachen verfasst, aber funktional und eventuell auch thematisch vergleichbar sind, d. h. Texte, die nach relevanten textexternen Kriterien

Podobne stanowisko prezentują także m.in. Krzysztoforska-Weisswasser (1995: 18), Kielar (2000: 243), Nord Ch. (2002: 70), Göpferich (2006: 184) i Koller (2011: 105). W tym miejscu warto zauważyć, że Nord Ch. (2002: 70) jako szczególny rodzaj tekstów paralelnych wyróżnia teksty modelowe (niem. Modelltexte). Jej zdaniem teksty paralelne to autentyczne teksty w języku docelowym, niebędące tłumaczeniami, należące do tego samego gatunku tekstu co tekst wyjściowy, o takiej samej lub podobnej tematyce, dostarczające informacji m.in. o konwencjach tekstowych, strukturze tekstu, frazeologizmach, kolokacjach czy terminologii. Natomiast teksty modelowe odpowiadają tekstom wyjściowym pod względem gatunku tekstu, tematu i treści. Dlatego też mogą one służyć jako model, który tłumacz naśladuje, redagując tekst docelowy. Chodzi tutaj zwłaszcza o teksty mocno skonwencjonalizowane, jak np. prognoza pogody, przepis kulinarny czy ulotki leków (por. Nord Ch. 2002: 70).

Teksty paralelne w szerszym znaczeniu to również teksty oryginalne i ich tłumaczenia, czyli teksty, między którymi istnieje relacja przekładowa (por. Fabricius-Hansen 2007: 323; Matulewska 2010: 59). W odniesieniu do tej grupy tekstów zwraca się uwagę, że warto je brać pod uwagę tylko wówczas, jeśli są one wysokiej jakości, aczkolwiek jedynie doświadczony tłumacz może podjąć próbę oceny takich materiałów, zwłaszcza dziś, gdy na rynku i w Internecie istnieje ogromna ilość tłumaczeń, których jakość można często ocenić jako co najmniej dyskusyjną (por. Kautz 2002: 97; Matulewska 2010: 59).

Badacze podkreślający praktyczną użyteczność tekstów paralelnych w pracy tłumacza zwracają uwagę na ich niewątpliwe zalety. Analiza tekstów paralelnych pozwala mianowicie ustalić różnice językowe i kulturowe dotyczące konwencji tekstowych w języku wyjściowym i docelowym (por. Kautz 2002: 97, Göpferich 2006: 184). A co najistotniejsze, teksty paralelne są dla tłumacza wiarygodnym źródłem wiedzy i aktualnej terminologii, kolokacji oraz środków stylistycznych stosowanych w określonych gatunkach tekstów, gdyż stanowią one „prawdziwe wzorce tekstowe pod względem języka, stylu i konwencji” (Krzysztoforska-Weisswasser 1995: 18) (por. też Kielar 2000: 237; Nord Ch. 2002: 70; Weigt 2012: 139; Kubacki 2013: 146, 149–150). Tym samym teksty paralelne umożliwiają tłumaczowi wykonanie tłumaczenia, które pod względem językowym i kulturowym spełnia oczekiwania odbiorców posługujących się językiem docelowym i które będzie łatwe w odbiorze tak jak oryginał w języku docelowym.

Oprócz wyżej wymienionych niekwestionowanych zalet teksty paralelne mają pewne wady, które jednakże nie przesłaniają ich pozytywów. Główną wadą jest czasochłonność związana z wyszukaniem odpowiedniego tekstu i porównaniem

---

wie kommunikative Funktion, Entstehungsbedingungen, rhetorische Struktur, Medium demselben 'Genre' oder derselben Textsorte zugewiesen werden können oder wenigstens deutliche Ähnlichkeiten aufweisen” (Fabricius-Hansen 2007: 323).

wyselekcjonowanych tekstów paralelnych. Istotnych trudności nastęrcza także ocena ich aktualności, jakości i wiarygodności, zwłaszcza tych pochodzących z Internetu (por. Matulewska 2010: 68; Kubacki 2013: 151).

Drugą grupę tekstów pomocniczych w warsztacie tłumacza stanowią teksty bazowe, którym – być może ze względu na ich heterogeniczny charakter – w literaturze przekładoznawczej poświęca się niewiele uwagi, a zainteresowanie badaczy skupia się głównie na tekstach paralelnych (np. Holz-Mänttari 1981: 8–9; Nord B. 2002: 161; Nord Ch. 2002: 70). Holz-Mänttari (1981: 8–9) jest pierwszą badaczką, która zwróciła uwagę na konieczność analizy tekstów bazowych w celu gromadzenia informacji niezbędnych do zrealizowania zlecenia tłumaczeniowego (por. Wills 1996: 159). Jednocześnie zaproponowała podział narzędzi pracy tłumacza na dwie klasy tekstów, a mianowicie na teksty bazowe i teksty paralelne. Teksty paralelne służą tłumaczowi do zdobycia wiedzy językowej, a teksty bazowe do zdobycia wiedzy merytorycznej. Z uwagi na to, iż z reguły wiedzę przyswaja się łatwiej w swoim własnym języku, to tłumacz najczęściej sięga po oryginalne teksty zredagowane w jego ojczystym języku. Wiedzę dotyczącą zlecenia tłumaczeniowego można pozyskać na przykład z encyklopedii, leksykonów specjalistycznych czy publikacji specjalistycznych.

Na teksty bazowe jako drugi typ narzędzi tłumacza obok tekstów paralelnych wskazuje również Kautz (2002: 97–98). Definiuje on teksty bazowe jako rodzaj tekstów w języku docelowym o pokrewnej tematyce z tej samej dziedziny co teksty wyjściowe, które jednak nie powstały w analogicznej sytuacji komunikacyjnej. Nie należą one także do tego samego typu czy do tego samego gatunku tekstu, lecz opisują podstawy merytoryczne, na których opiera się tekst wyjściowy. Co ciekawe, zdaniem Kautza teksty bazowe są zredagowane w języku docelowym i służą tłumaczowi pomocą zarówno w fazie redakcji przekładu, jak i w fazie wyszukiwania i gromadzenia terminologii, a także w zrozumieniu tekstu (por. Kautz 2002: 97, 99).

Również dla Nord Ch. (2002: 70), jak i dla Nord B. (2002: 161) teksty bazowe (zwane przez Nord Ch. (2002: 70) także „Background-Texte”) stanowią jeden z rodzajów tekstów pomocniczych. Teksty bazowe to teksty zarówno w języku wyjściowym, jak i docelowym zawierające informacje dotyczące tematyki tekstu wyjściowego, przy czym ich funkcja jako narzędzia pomocniczego pracy tłumacza nie jest funkcją pierwotnie zamierzoną. Teksty bazowe są źródłem wkomponowanych w tekst informacji merytorycznych, definicji, objaśnień kontekstowych, słownictwa związanego z daną tematyką itd. Najbardziej przydatne są podręczniki i opracowania wprowadzające do danej dziedziny zawierające definicje pojęć specjalistycznych i komentarze dotyczące specyficznej terminologii.

Z powyższego krótkiego przeglądu literatury przedmiotu wynika, że teksty bazowe, podobnie jak teksty paralelne, są definiowane niejednolicie, co znajduje swoje odbicie również w literaturze przedmiotu (por. Nord B. 2002: 20).

Ze względu na różnice w ujęciach definicyjnych w niniejszym artykule przyjmuje się, że teksty paralelne to teksty tego samego gatunku na ten sam temat, które powstały w takiej samej sytuacji komunikacyjnej, a teksty bazowe to teksty zarówno w języku wyjściowym, jak i docelowym zawierające informacje merytoryczne z tej samej dziedziny co teksty wyjściowe dotyczące tematyki tekstu wyjściowego, które nie powstały w analogicznej sytuacji komunikacyjnej.

Analiza

Celem niniejszej części artykułu jest przedstawienie tekstów paralelnych i bazowych jako ważnego źródła terminologii specjalistycznej, a tym samym efektywniejszego narzędzia pracy tłumacza niż słowniki dwujęzyczne. Analiza zostanie przeprowadzona na przykładzie terminologii medycznej związanej ze śmiercią człowieka występującej w wyrokach sądowych wydanych w sprawach karnych. Najpierw zostaną zacytowane wybrane fragmenty wyroków, w których przedmiotowe terminy zostały wyróżnione kursywą, a następnie w tabeli zostaną zestawione ekwiwalenty słownikowe oraz ekwiwalenty pochodzące z wybranych do badania tekstów bazowych.

Dla zilustrowania użyteczności tekstów paralelnych i bazowych w przykładzie specjalistycznym wybrano trzy wyroki karne zawierające powyżej opisaną terminologię medyczną. Pierwszym z nich jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 3 lipca 2014 r., sygn. akt II AKa 196/14, drugim wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 21 czerwca 2016 r., sygn. akt II AKa 85/16, a trzecim wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 września 2015 r., sygn. akt II AKa 137/15. Wymienione tutaj wyroki zostały udostępnione na Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Spośród słowników dwujęzycznych wybrano słownik *Słownik lekarski polsko-niemiecki* Złotnickiego (1985) i *Podręczny słownik medyczny polsko-niemiecki i niemiecko-polski* autorstwa Tafil-Klawe i Klawe (2012). Natomiast jako teksty bazowe do analizy przyjęto dwa niemieckie podręczniki medycyny sądowej, a mianowicie *Praxis Rechtsmedizin* pod redakcją Madei (2007) i *Rechtsmedizin* Dettmeyera, Schütza i Verhoffa (2014).

A oto przykłady:

- 1) Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dn. 3 lipca 2014 r., sygn. akt II AKa 196/14:

Biegli z K. wskazali na dwa kolejne możliwe *mechanizmy zgonu – zadziergnięcie lub zadławienie z następowym powieszeniem zwłok*. Kwestia *bruzdy wisielczej* była również przez biegłych odmiennie oceniana. (...)

- 2) Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dn. 21 czerwca 2016 r., sygn. akt II AKa 85/16:

Biegła M. H. (2) zarówno w swej opinii (k.559odw.) jak i wcześniej podczas badania *zwłok* w miejscu zdarzenia (protokół k. 6–7) w oparciu właśnie o badanie *zwłok* stwierdziła: brak *stężenia pośmiertnego*, *plamy opadowe* średniej *obfitości* całkowicie *przemieszczalne*, że *zwłoki* były *letnie*. (...)

3) Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dn. 10 września 2015 r., sygn. akt II AKa 137/15:

Biegli na k. 404–405 stwierdzili, że „powłoki czaszki od strony wewnętrznej okazują rozległe galaretowate *podbiegnięcia krwawe* obejmujące całą lewą okolicę ciemieniową oraz tylny fragment prawej okolicy ciemieniowej, w większości zlokalizowane powyżej tzw. *linii kapeluszonej*”. (...)

Poniższa tabela zawiera ekwiwalenty wyekscerpowane z ww. słowników i tekstów bazowych:

Tabela 1. Ekwiwalenty słownikowe i ekwiwalenty ustalone w oparciu o teksty bazowe

Termin	Złotnicki	Tafil-Klawe/ Klawe	Madea	Dettmeyer/ Schütz/ Verhoff
<i>mechanizm zgonu</i>	–	–	<i>Todesmechanismus</i>	–
<i>zadzierzgnięcie</i> ⁴	<i>Strangulation, Einschlingen</i>	<i>Strangulation, Einschlingen</i>	<i>Erdrosseln</i>	<i>Erdrosseln</i>
<i>zadławienie</i> ⁵	<i>Erwürgen, Erdrosselung</i>	<i>Erwürgen, Erdrosselung</i>	<i>Erwürgen</i>	<i>Erwürgen</i>
<i>powieszenie</i> ⁶	–	–	<i>Erhängen</i>	<i>Erhängen</i>
<i>zwłoki</i>	<i>Leiche, Leichnam, Kadaver</i>	<i>Leiche, Leichnam, Kadaver</i>	<i>Leichnam</i>	<i>Leichnam</i>
<i>bruzda wisielcza</i>	<i>Strangulationsfurche</i>	<i>Strangulationsfurche</i>	<i>Strangfurche, Strangmarke</i>	<i>Strangfurche, Strangmarke</i>

4| Zadzierzgnięcie jest jednym z trzech rodzajów zagardlenia polegającym na zaciśnięciu narządów szyi przez pętlę, przy czym siłą zaciskającą stanowi siła ręki (por. Raszeja/Nasiłowski/Markiewicz 1990:132).

5| Zadławienie jest jednym z trzech rodzajów zagardlenia polegającym na doprowadzeniu do uduszenia się ofiary, przy czym ucisk na szyję wywierany jest rękami sprawcy (por. Raszeja/Nasiłowski/Markiewicz 1990:134).

6| Powieszenie jest jednym z trzech rodzajów zagardlenia, przy czym ucisk na szyję wywierany jest przez pętlę założoną wokół szyi, a siłą zaciskającą jest ciężar ciała (por. Raszeja/Nasiłowski/Markiewicz 1990:127).

Termin	Złotnicki	Tafil-Klawe/ Klawe	Madea	Dettmeyer/ Schütz/ Verhoff
<i>stężenie pośmiertne</i>	<i>Totenstarre, Leichenstarre</i>	<i>Totenstarre, Leichenstarre</i>	<i>Totenstarre</i>	<i>Totenstarre</i>
<i>plama opadowa</i>	–	<i>Totenfleck, Leichenfleck</i>	<i>Totenfleck</i> (rzadko: <i>Leichenfleck</i>)	<i>Totenfleck</i> (rzadko: <i>Leichenfleck</i>)
<i>obfitość (plam opadowych)</i>	–	–	<i>Ausdehnung</i> (<i>der Totenflecke</i>)	<i>Ausdehnung</i> (<i>der Totenflecke</i>)
<i>przemieszczalny (plamy opadowe)</i>	–	–	<i>umlagerbar</i>	<i>verlagerbar</i>
<i>podbiegnięcie krwawe</i>	<i>Suffusion, Sug(g)ilation, Blutunterlaufen</i>	<i>Suffusion, Sug(g)ilation, Blutunterlaufen</i>	<i>Unterblutung</i>	<i>Unterblutung, Blutunterlaufung</i>
<i>linia kapeluszowa</i> ⁷	–	–	<i>Hutkrempenlinie</i>	<i>Hutkrempenlinie</i>

Z powyżej zamieszczonej tabeli wynika, że spośród 12 terminów występujących w wybranych fragmentach wyroków karnych polsko-niemieckie słowniki rejestrują jedynie 6 lub 7 terminów. Różnica jednej jednostki wynika z faktu, że słownik Złotnickiego rejestruje tylko termin *plama pośmiertna* (*Totenfleck, Leichenfleck*) bez dodatkowego objaśnienia, że synonimem plamy pośmiertnej jest *plama opadowa*. Takie wyjaśnienie znajduje się natomiast w słowniku Tafil-Klawe/Klawe. Gdyby tłumacz korzystał jedynie z pierwszego słownika, musiałby już posiadać wiedzę o synonimiczności obu terminów.

Tabela pokazuje także, że w wypadku terminów *zadzierzgnięcie* i *zadławienie* nieodświadczony tłumacz, korzystający jedynie z dostępnych słowników, może wprowadzić odbiorcę przekładu w błąd, ponieważ jednostki *Einschlingen* nie rejestrują ani teksty bazowe, ani jednojęzyczny słownik niemiecki „Duden. Online-Wörterbuch” (DUW). Co ciekawe, takiego hasła nie zawiera nawet druga część słownika Tafil-Klawe/Klawe, ani słownik niemiecko-polski Złotnickiego. Poza tym *Strangulation* to pojęcie nadrzędne odpowiadające polskiemu terminowi *zagardlenie* (por. Raszeja/Nasiłowski/Markiewicz 1990: 127; Madea 2007: 293). Natomiast w wypadku terminu *zadławienie* oba polsko-niemieckie słowniki podają mylący ekwiwalent *Erdrosselung*, który jest odpowiednikiem polskiego terminu *zadzierzgnięcie*.

7| Uważa się, że urazy czaszki powyżej tzw. linii kapeluszowej, czyli największego obwodu głowy, są następstwem urazów czynnych (z wyjątkiem upadku z wysokości) i mogą świadczyć o urazie zadany jakimś narzędziem (por. Marek/Kłys 2001: 47).

Z podobnymi nieścisłościami mamy do czynienia w wypadku terminu *podbiegnięcie krwawe*, ponieważ *Suffusion* to powierzchniowy wylew krwi do skóry lub błony śluzowej, czyli podbiegnięcie krwawe, a *Sugillation* to rodzaj podbiegnięcia krwawego o mniejszym natężeniu, czyli siniak (por. Madea 2007: 677).

Natomiast dla terminów *zwłoki*, *bruzda wisielcza* i *stężenie pośmiertne* słowniki polsko-niemieckie rejestrują ekwiwalenty rzadko lub rzadziej używane, tj. *Leiche*, *Strangulationsfurche* i *Leichenstarre*. Ekwiwalent *Kadaver* dla terminu *zwłoki* należy uznać za błędny, gdyż *Kadaver* jest przede wszystkim określeniem martwego ciała zwierzęcia.

Przeprowadzona analiza pokazuje, że ustalanie ekwiwalentów w oparciu o teksty bazowe jest metodą bardziej precyzyjną i skuteczną, choć z pewnością dużo bardziej czasochłonną. Jeśli tłumacz często otrzymuje zlecenia zawierające tego typu terminologię, to na efektywniejsze zarządzanie czasem pozwalają wcześniej przygotowane glosariusze, które można sporządzić analizując teksty paralelne. Takie gotowe glosariusze, najlepiej w formie elektronicznej, to znaczna oszczędność czasu i możliwość wielokrotnego wykorzystania na potrzeby zleceń tłumaczeniowych o takiej tematyce. W niniejszym wypadku tekstami paralelnymi względem wyżej wymienionych niemieckich podręczników medycyny sądowej będą dwie cytowane już publikacje, a mianowicie „Medycyna sądowa. Podręcznik dla studentów”, którego autorami są Raszeja, Nasiłowski i Markiewicz, oraz „Medycyna sądowa dla prawników” Marcinkowskiego. Oto przykładowy polsko-niemiecki mini-glosariusz terminów związanych ze śmiercią człowieka sporządzony na podstawie wyżej wymienionych tekstów paralelnych:

Tabela 2. Mini-glosariusz z ekwiwalentami ustalonymi w oparciu o teksty paralelne

Termin polski	Termin niemiecki
<i>autoliza</i>	<i>Autolyse (f)</i>
<i>gnicie, rozkład gnilny</i>	<i>Fäulnis (f)</i>
<i>mechanizm śmierci</i>	<i>Todesmechanismus (m)</i>
<i>narzędzie końcyste</i>	<i>spitz zulaufendes Werkzeug (n)</i>
<i>obrażenie, uraz</i>	<i>Verletzung (f)</i>
<i>ozębienie zwłok, ozębienie pośmiertne</i>	<i>Abnahme der Körpertemperatur (f)</i>
<i>plamy opadowe, plamy pośmiertne</i>	<i>Totenflecke (Pl.)</i>
<i>podbiegnięcie krwawe</i>	<i>Unterblutung (f), Blutunterlaufung (f)</i>
<i>powieszenie</i>	<i>Erhängen (n)</i>
<i>późne zmiany pośmiertne</i>	<i>fortgeschrittene Leichenveränderungen (Pl.)</i>
<i>przemieszczalność plam pośmiertnych</i>	<i>Umlagerbarkeit/Verlagerbarkeit der Totenflecke (f)</i>

Termin polski	Termin niemiecki
<i>przeobrażenie tłuszczowo-woskowe</i>	<i>Fettwachsbildung (f)</i>
<i>przyczyna śmierci</i>	<i>Todesursache (f)</i>
<i>rozległość plam pośmiertnych</i>	<i>Ausdehnung der Totenflecke (f)</i>
<i>siniak</i>	<i>Hämatom (n)</i>
<i>stężenie pośmiertne</i>	<i>Totenstarre (f)</i>
<i>strupieszanie</i>	<i>Mumifikation (f)</i>
<i>śmierć gwałtowana</i>	<i>gewaltsamer Tod (m)</i>
<i>śmierć w wodzie</i>	<i>Badetod (m)</i>
<i>umiejscowienie plam pośmiertnych</i>	<i>Lage/Lokalisation der Totenflecke (f)</i>
<i>uszkodzenie zwłok przez zwierzęta</i>	<i>Tierfraß (m)</i>
<i>utonięcie</i>	<i>Ertrinken (n)</i>
<i>wczesne zmiany pośmiertne</i>	<i>frühe Leichenveränderungen (Pl.)</i>
<i>zadławienie</i>	<i>Erwürgen (n)</i>
<i>zadzierzgnięcie</i>	<i>Erdrosseln (n)</i>
<i>zagardlenie</i>	<i>Strangulation (f)</i>
<i>zeshkieletowanie</i>	<i>Skelettierung (f)</i>

Podsumowanie

Przeprowadzona w niniejszym artykule analiza jednoznacznie wykazała użyteczność tekstów paralelnych i bazowych w przekładzie tekstów specjalistycznych. Oba typy tekstów stanowią ważne źródło terminologii specjalistycznej, a tym samym znacznie efektywniejsze narzędzie pracy tłumacza niż słowniki dwujęzyczne, choć, co trzeba także podkreślić, wyszukiwanie ekwiwalentów przedstawioną tutaj metodą jest znacznie bardziej czasochłonne. Oszczędność czasu można jednak osiągnąć dzięki wcześniejszemu przygotowaniu dwujęzycznych glosariuszy zawierających terminologię z danej dziedziny. Takie glosariusze sporządzone w oparciu o analizę tekstów paralelnych są przydatne zwłaszcza w wypadku większej liczby zleceń tłumaczeniowych z danej dziedziny. Teksty paralelne i teksty bazowe stanowią więc wręcz nieocenione źródło aktualnej terminologii, pozwalające tłumaczowi zdobyć wiedzę niezbędną do wykonania zlecenia tłumaczeniowego. A to z kolei ułatwia także zrozumienie tekstu. Dlatego też prowadzenie dalszych badań, które zaowocowałyby pogłębionymi publikacjami naukowymi, z punktu widzenia praktyki przekładu tekstów specjalistycznych byłoby niezwykle istotne i pożyteczne.

Bibliografia

- Adamkiewicz, Marek (2004). *Oblicza śmierci. Propedeutyka tanatologii*. Toruń.
- Chudzińska, Małgorzata/ Grzanka-Tykwińska, Anna (2017). „Dylematy prawne śmierci mózgowej”. W: Sinkiewicz, W./ Grabowski, R. (red.) *Etyczne, medyczne i prawne dylematy wokół śmierci mózgu*. Bydgoszcz. S. 63–75.
- Dettmeyer, Reinhard B./ Schütz, Harald F./ Verhoff, Marcel A. (2014). *Rechtsmedizin*. Berlin/ Heidelberg.
- DiMaio, Vincent J./ DiMaio, Dominik (2016). *Medycyna sądowa*. Wrocław.
- Duden Online-Wörterbuch (<https://www.duden.de/>, dostęp: 11.02.2019 r.).
- Fabricius-Hansen, Cathrine (2007). „Paralleltext und Übersetzung in sprachwissenschaftlicher Sicht“. W: Kittel, H./ Frank, A. P./ Greiner, N./ Hermans, Th./ Koller, W./ Lambert, J./ Paul, F. (red.) *Übersetzung, Translation, Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung*. Berlin/ New York. S. 322–329.
- Gałęska-Śliwka, Anita (2009). *Śmierć jako problem medyczno-kryminalistyczny*. Warszawa.
- Göpferich, Susanne (2006). „Paralleltexte”. W: Snell-Hornby, M. / Hönig, H. G. / Kußmaul, P. / Schmitt, P. A. (red.) *Handbuch Translation*. S. 184–186.
- Grucza, Sambor (2013a). *Od lingwistyki tekstu do lingwistyki tekstu specjalistycznego*. Warszawa.
- Grucza, Sambor (2013b). *Lingwistyka języków specjalistycznych*. Warszawa.
- Harat, Marek/ Krystkiewicz, Kamil (2017). „Czy śmierć mózgu jest śmiercią człowieka? Spojrzenie lekarza neurochirurga”. W: Sinkiewicz, W./ Grabowski, R. (red.) *Etyczne, medyczne i prawne dylematy wokół śmierci mózgu*. Bydgoszcz. S. 12–135.
- Hohnhold, Ingo (1990). *Übersetzungsorientierte Terminologearbeit. Eine Grundlegung für Praktiker*. Stuttgart.
- Holz-Mänttari, Justa (1981). „Hilfsmittel des Übersetzers. Hilfstexte als Hintergrund- und Paralleltexte”. W: *Mitteilungsblatt für Dolmetscher und Übersetzer* 5. S. 8–9.
- Iwańczuk, Waldemar (2017). „Koncepcja śmierci mózgu – punkt widzenia anestezjologa”. W: Sinkiewicz, W./ Grabowski, R. (red.) *Etyczne, medyczne i prawne dylematy wokół śmierci mózgu*. Bydgoszcz. S. 95–109.
- Kautz, Ulrich (2002). *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*. München.
- Kielar, Barbara (1991). „Problemy tłumaczenia tekstów specjalistycznych”. W: Grucza, F. (red.) *Teoretyczne podstawy terminologii*. Wrocław. S. 133–140.
- Kielar, Barbara (2000). „O tłumaczeniu tekstów specjalistycznych”. W: Kielar, B. Z./ Krzeszowski, T. P./ Lukszyn, J./ Namowicz, T. (red.) *Problemy komunikacji międzykulturowej. Linguistyka translatoryka, glottodydaktyka*. Warszawa. S. 235–246.

- Kolbuszewski, Jacek (1985). *Wiersze z cmentarza*. Wrocław.
- Koller, Werner (2011). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Tübingen/Basel.
- Krzysztoforska-Weisswasser, Zofia (1995). „Wykorzystanie tekstów paralelnych przy tłumaczeniu wyroków w procesie cywilnym”. W: *Lingua Legis* 2/1995. S. 18–20.
- Kubacki, Artur Dariusz (2013). „Teksty paralelne jako narzędzie pomocnicze przy sporządzaniu tłumaczeń (specjalistycznych)”. W: *Legilingwistyka Porównawcza* 13/2013. S. 145–155.
- Lukszyn, Jerzy/ Zmarzer, Wanda (2006). *Teoretyczne podstawy terminologii*. Warszawa.
- Madea, Burkhard (2007). *Praxis Rechtsmedizin*. Heidelberg.
- Marcinkowski, Tadeusz (1993). *Medycyna sądowa dla prawników*. Warszawa.
- Marek, Zdzisław/ Kłys, Małgorzata (2001). *Opiniowanie sądowo-lekarskie i toksykologiczne*. Kraków.
- Matulewska, Aleksandra (2010). „Teksty paralelne a ustalanie konotatów i denotatów na potrzeby przekładu polsko-angielskiego”. W: *Legilingwistyka Porównawcza* 3/2010. S. 57–70.
- Nord, Britta (2002). *Hilfsmittel beim Übersetzen. Eine empirische Studie zum Rechercheverhalten professioneller Übersetzer*. Frankfurt am Main.
- Nord, Christiane (2002). *Fertigkeit Übersetzen. Ein Selbstlernkurs zum Übersetzenlernen und Übersetzenlehren*. Alicante.
- Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych (<https://orzeczenia.ms.gov.pl/>, dostęp: 21.08.2018 r.).
- Raszeja, Stefan/ Nasiłowski, Władysław/ Markiewicz, Jan (1990). *Medycyna sądowa*. Warszawa.
- Rok, Bogdan (1995). *Człowiek wobec śmierci w kulturze staropolskiej*. Wrocław.
- Sinkiewicz, Władysław (2017). „Śmierć mózgowa jako ważny i wciąż aktualny problem bioetyczny”. W: Sinkiewicz, W./ Grabowski, R. (red.) *Etyczne, medyczne i prawne dylematy wokół śmierci mózgu*. Bydgoszcz. S. 7–13.
- Tafil-Klawe, Małgorzata/ Klawe Jacek (2012). *Podręczny słownik medyczny polsko-niemiecki i niemiecko-polski*. Warszawa.
- Terlikowski, Tomasz P. (2017). „Kontrowersje etyczne wokół śmierci mózgowej”. W: Sinkiewicz, W./ Grabowski, R. (red.) *Etyczne, medyczne i prawne dylematy wokół śmierci mózgu*. Bydgoszcz. S. 47–62.
- Weigt, Zenon (2012). „Tekst specjalistyczny w dydaktyce uniwersyteckiej”. W: *Lingwistyka Stosowana* 5/2012. S. 135–144.
- Wilss, Wolfram (1996). *Übersetzungsunterricht: Eine Einführung. Begriffliche Grundlagen und methodische Orientierungen*. Tübingen.
- Złotnicki, Bolesław (1985). *Słownik lekarski polsko-niemiecki*. Warszawa.
- Złotnicki, Bolesław (1989). *Słownik lekarski niemiecko-polski*. Warszawa.

Katarzyna Siewert-Kowalkowska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
Instytut Neofilologii i Lingwistyki Stosowanej
ul. Grabowa 2
85-602 Bydgoszcz
ksiewert@ukw.edu.pl
ORCID: 0000-0002-0576-8612